

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון	—	(30×1)	—	30 נקודות
פרק שלישי	—	קריאה מונחית	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק רביעי	—	שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20)	—	(15×2)	—	30 נקודות
					—	סך הכול
					—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
תתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים על הלל הזקן שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אָמְרוּ עָלָיו עַל הַלֵּל הַזֶּקֶן, שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם הָיָה עוֹשֶׂה וּמַשְׁתַּכֵּר בְּטַרְפָּעִיק.
חָצִיו הָיָה נוֹתֵן לְשׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְחָצִיו לְפִרְנָסָתוֹ וּלְפִרְנָסַת אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ.
פַּעַם אָחַת לֹא מָצָא לְהַשְׁתַּכֵּר וְלֹא הִנִּיחוּ שׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ לְהַכְנִס;
עָלָה וְנִתְּלָה וַיֵּשֶׁב עַל פִּי אֲרָבָה, כְּדִי שִׁשְׁמַע דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים מִפִּי שְׂמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן.
אָמְרוּ: אוֹתוֹ הַיּוֹם עָרַב שַׁבַּת הָיָה, וְתַקּוּפַת טִבַּת הַיְּתָה, וַיֵּרֶד עָלָיו שֶׁלֵּג מִן הַשָּׁמַיִם.
כְּשֶׁעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר אָמַר לוֹ שְׂמַעְיָה לְאַבְטָלְיוֹן:
אַבְטָלְיוֹן אָחִי, בְּכָל יוֹם הַבַּיִת מֵאִיר וְהַיּוֹם אָפֵל, שְׂמָא יוֹם מְעַנָּן הוּא?
הִצִּיצוּ עֵינֵיהֶן וַרְאוּ דְמוּת אָדָם בְּאַרְבָּה.
עָלוּ וּמָצְאוּ עָלָיו רוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת שָׁלֵג.
פָּרְקוּהוּ וְהִרְחִיצוּהוּ וְסָכוּהוּ וְהוֹשִׁיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה.
אָמְרוּ: רְאוּ זֶה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת.

מהו המסר המרכזי במעשה החכמים שלפניך?

הסבר והדגם את התרומה של שניים מן האמצעים האומנותיים במעשה החכמים לעיצוב המסר הזה.

סיפור קצר

2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

בקטע מן המשנה שלפניך מפורטים שלושה כללי התנהגות:

"יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וְאַל תִּהְיֶה [תהיה] נוֹחַ לְכַעֲוֹס. וְשׁוּב [תחזור בתשובה] יוֹם אֶחָד לְפָנַי מִיתָתְךָ."

(משנה, מסכת אבות, פרק ב, משנה י)

האם לדעתך יעקב (ברונזה) פועל על פי כללי ההתנהגות האלה? הסבר והדגם את דבריך.

מעשה חכמים וסיפור קצר

3. מעשה החכמים על הלל הזקן; כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

ביצירות רבות יש ביקורת על הערכים של החברה או על ההתנהגות של הדמויות.

כלפי מה או כלפי מי מופנית הביקורת במעשה החכמים על הלל הזקן או בסיפור "כינורו של רוטשילד"?

הסבר והדגם כיצד הביקורת באה לידי ביטוי במעשה החכמים או בסיפור.

פרק שני — יצירות מאת עגנון (30 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-9.

תהלה

4. הסבר והדגם את היחס לעבר ואת היחס לחידושי התקופה של שלוש מן הדמויות האלה: תהלה, הרבנית, החכם והמספר. בנוגע לכל אחת משלוש הדמויות שבחרת לכתוב עליהן, הסבר מה אפשר ללמוד עליה מן היחס שלה לעבר ולחידושי התקופה.

5. ביצירה נאמר על תהלה שהיא צדקת. לדעתך, האם תיאור ההתנהגות של תהלה בעבר מחזק אמירה זו או סותר אותה? הסבר את דבריך, ובסס אותם על שלוש דוגמאות מן הנובלה.

והיה העקוב למישור

6. מנשה חיים פוגש ביריד את הקבצן, את האישה היושבת ומזמרת, את המטורף שהולך ומזמר ואת בעל הפונדק. בחר בשתיים מן הדמויות האלה, תאר את המפגש של מנשה חיים עם כל אחת מהן, והסבר מהו התפקיד בנובלה של המפגשים שתיארת (למשל אפיון דמותו של מנשה חיים, הנעת העלילה, רמז מטרים, הדגשת נושא מרכזי בנובלה). הדגם את דבריך.

7. ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניך קטע מן הנובלה "והיה העקוב למישור". קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.
 "לא הלכה אחרי עצת אישה ולא הייתה דעתה נוחה כל עיקר שיהא מנשה חיים בעלה מלמד, ומיד סכסכה עצתו ובלבלה מחשבתו ונכנסה לתוך דבריו ואמרה מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמנו לא מצינו מלמד חוזר לפרקמטיא [סחורה], [...] ותמאן האישה קריינדיל טשארני לשמוע בקול מנשה חיים".

מה אפשר ללמוד מן הקטע שלפניך על הדמות של קריינדיל טשארני, על ערכיה ועל היחס שלה כלפי מנשה חיים? הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)

ב. על פי עלילת הנובלה, האם לדעתך נחרץ הגורל של מנשה חיים בשל ערכיה של קריינדיל טשארני ובשל היחס שלה כלפיו? הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)

סיפור פשוט

8. הסעודה, התרנגול, הבית, היער, המנגנים הסומים והשעון הם סמלים ברומאן "סיפור פשוט".
בחר בשלושה מן הסמלים האלה, תאר את הופעותיהם ברומאן, והסבר את תרומתם לבניית משמעותו ולאפיון דמויות מרכזיות בו.
9. לפניך קטע מן הרומאן סיפור פשוט. קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
"הירשל לא דיבר עם בלומה [...] שהרי הוא יושב במקום אחד והיא יושבת במקום אחר.
[...]
פעמים הוא מסבב את העיר עד שנכנס לאותו רחוב ופעמים הוא נכנס לאלתר [מייד] ומהלך עד שמגיע אצל ביתו של מזל, מציץ בו ומקיפו, מקיפו ומציץ בו. מימיו לא נכנס לבית ולא ראה מה שבפנים, אבל ליבו מגיד לו שאור זה שיוצא מן החלון הצפוני אור של בלומה. כאדם שעומד בליל תשעה באב שהשמים נפתחים בו ונושא עיניו למעלה כדי לבקש רחמים על עצמו כך עומד הירשל כלפי חלונה של בלומה".
- א. הסבר את הדימוי שבמשפט האחרון בקטע שלפניך, והסבר את תרומתו להבנת המצוקה שהירשל נתון בה.
(10 נקודות)
- ב. על פי הקטע שלפניך, כיצד הירשל מתמודד עם מצוקתו? על פי עלילת הרומאן וסיומו, הסבר אם הצליח הירשל להיחלץ ממצוקתו. (20 נקודות)

פרק שלישי — קריאה מונחית (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 10-13.

10. מישהו לרוץ אתו / דויד גרוסמן; בואי הרוח / חיים סבתו; אל תיגע בזמיר / נל הרפר לי

מה הם הערכים המרכזיים (למשל נאמנות, חברות, משפחה, כבוד האדם, חירות האדם) בספר שקראת? הסבר והדגם כיצד הם באים לידי ביטוי בספר הקריאה שלמדת (למשל באמצעות האופי של הדמויות, היחסים בין הדמויות, התפתחות העלילה, סמלים).

11. מישהו לרוץ אתו / דויד גרוסמן

הסבר והדגם כיצד בא לידי ביטוי בספר "מישהו לרוץ אתו" הצורך של האדם בקשר עם הזולת.

12. בואי הרוח / חיים סבתו

שם של ספר יכול לבטא נושא מרכזי בו ולרמוז על משמעות סמלית. על פי קביעה זו, הסבר את שם הספר "בואי הרוח". הדגם את דבריך.

13. אל תיגע בזמיר / נל הרפר לי

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. הסבר והדגם כיצד בא לידי ביטוי ברומאן "אל תיגע בזמיר" מתח בין היחיד לחברה. (13 נקודות)

ב. האם, לדעתך, מתח כזה יכול להיות גם בימינו? הסבר והדגם את דבריך. (7 נקודות)

פרק רביעי — שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20) (30 נקודות)

שים לב: בפרק זה (שאלות 14-21) עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 14-16) ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה-20 (שאלות 17-21).

(לכל שאלה — 15 נקודות; סך הכול — 30 נקודות)

שירת ימי הביניים, שירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 14-16.

שירת ימי הביניים

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הבא מבול / יהודה הלוי

הבא מבול וְשֵׁם תִּבְל חֲרָבָה? / וְאֵין לְרֹאוֹת פָּנַי אֶרֶץ חֲרָבָה,
וְאֵין אָדָם וְאֵין חַיָּה וְאֵין עוֹף – / הֶסֶף הַכֹּל וְשָׁכְבוּ מַעֲצָבָה?
וּבְרֹאוֹת הַר וְשׁוֹחָה לִי מְנוּחָה, / וְאֶרֶץ הָעֲרָבָה לִי עֲרָבָה.
וְאֲשָׁגִיחַ לְכָל עֵבֶר – וְאֵין כָּל, / אֲבָל מַיִם וְשָׁמַיִם וְתִבְהָ,
וְלוֹיֵתָן בְּהַרְתִּיחוּ מְצוּלָה, / וְאֶחָשֵׁב כִּי תֵהוֹם יִחְשֹׁב לְשִׁיבָה.
וְלֵב הַיָּם יִכְחַשׁ בְּאַנְיָה, / כִּי כָאֵלֹהִים הָיָה בְּיַד הַיָּם גְּנֵבָה!
וְיָם יִזְעַף – וְנִפְשִׁי תַעֲלֶז, כִּי / אֵלֵי מִקְדָּשׁ אֱלֹהֶיךָ קָרָבָה.

מהי התשתית המקראית בשיר זה? הסבר את תפקידה בשיר, והדגם את דבריך.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שחי לאל / שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לְאֵל, יַחֲדָה הַחֲכָמָה, / וְרוֹצִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּאִימָה.
לְעוֹלָמָךְ פָּנַי לִילֶךְ וְיוֹמָךְ, / וְלָמָּה תִרְדָּפִי הֶבֶל וְלָמָּה?
מְשׁוּלָה אַתָּה בְּחִיּוֹתֶךָ לְאֵל חַי, / אֲשֶׁר נִעְלָם כְּמוֹ אֶת נִעְלָמָה.
הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טָהוֹר וְנָקִי – / דְּעִי כִּי כֵן טָהוֹרָה אַתָּה וְתִמָּה.
חֲסִין יִשָּׂא שְׁחָקִים עַל זְרוּעוֹ – / כְּמוֹ תִשָּׂאִי גּוֹיָה נֶאֱלָמָה.
זְמִירוֹת קָדְמִי, נִפְשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שָׁם דְּמוּתְךָ בְּאֲדָמָה.
קָרְבִי, בְּרָכוּ תְּמִיד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלֵל כָּל נִשְׁמָה!

פרש את הבית החמישי בשיר זה, והסבר את תרומתו לבניית הרעיון המרכזי בשיר.

שירת ביאליק

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ / חיים נחמן ביאליק

בית 1
הכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֻזָּה,
וְיִהְיֶה חִיקָךְ מְקַלֵּט רֹאשִׁי,
קוֹרֵתְפִלּוֹתַי הַנִּדְחוֹת.

בית 2
וּבָעֵת רַחֲמִים, בִּין־הַשְּׁמָשׁוֹת,
שָׁחִי וְאַגַּל לָךְ סוּד יְסוּרִי:
אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם נְעוּרִים –
הֵיכָן נְעוּרִי?

בית 3
וְעוֹד רַז אֶחָד לָךְ אֶתְּוֹדָה:
נִפְשִׁי נִשְׁרָפָה בְּלֶהֱבָה;
אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם –
מֵה־זֹּאת אֶהְבֶּה?

בית 4
הַפּוֹכְבִּים רָמוּ אוֹתִי,
הָיָה חֵלוֹם – אֵף גַּם הוּא עָבָר;
עָתָה אֵין לִי כָלוֹם בְּעוֹלָם –
אֵין לִי דָבָר.

בית 5
הכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֻזָּה,
וְיִהְיֶה חִיקָךְ מְקַלֵּט רֹאשִׁי,
קוֹרֵתְפִלּוֹתַי הַנִּדְחוֹת.

אל מי לדעתך הדובר פונה בשיר זה? נמק והדגם את דבריך.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 17-21.

אדם מול בוראו

17. ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יושבי ביתך / איתמר יעוז־קסט

בית 1 בתוך ביתך
רציתי לשבת,
אך ביתך יושב בתוכי,

בית 2 ואולם
אני רק כעת הגעתי
לעת כי סוגרים כּבֶר את השַׁעַר
כִּמְעֵשָׁה לְוִיִּים בִּמְיָקָדֶם
כֶּתֶם קָרְבָן הַמִּנְחָה,

בית 3 וְכַעַת
אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ
מָה עָלִי לְבַקֵּשׁ?

בית 4 אִם כֵּן,
מָה לִּי אֲבַקֵּשׁ
בְּשַׁעַת בִּין־עַרְבִים זֶה
לְבַד מִמַּחְשְׁבוֹת עַל־אֲדוֹתֶיךָ,

בית 5 בְּעוֹד צֶלֶךְ
כְּרוֹךְ עַל יַד־יְמִינִי
וּמִטְלִיל בְּתוֹכִי בֵּית: בְּלִי קִירוֹת, בְּלִי חֲלוֹנוֹת וְדָלֶת.

בבית השני בשיר זה הדובר אומר: "ואולם / אני רק כעת הגעתי / לעת כי סוגרים כּבֶר את השַׁעַר [...]".

דברים אלה מבטאים את החוויה הדתית בעיני הדובר, כפי שהיא באה לידי ביטוי בשיר כולו.

הסבר והדגם קביעה זו. (9 נקודות)

ב. תאר והסבר את החוויה הדתית הבאה לידי ביטוי בשיר "נסוגה אל חצרות קודשך" מאת טניה הדר.

(6 נקודות)

שירים בצל השואה

18. ענה על שני הסעיפים א-ב.

הסתרה וגילוי הם מוטיבים המאפיינים שירים רבים העוסקים בשואה.

א. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

היער השחר או לאן נעלמו הילדים / אסתר אטינגר

היער השחר הוא ירק
 עצי זקופים, ישרים כסרגלים
 חפים מרבב.
 לעתים אפשר לשמע אותם מרננים.

היער השחר הוא ירק מבחוץ
 ושחר מבפנים.
 מרבה קסמים,
 פרות אדמים, פטריות,
 אגדות, גמדים, מכשפות, פיות.
 ילד וילדה תועים בתוכו.

היער השחר מסתיר
 יותר ממה שהוא מגלה,
 הן זה טיבו של יער,
 מכסה לרעים ולטובים
 והיא תהלתו –
 ילד וילדה תועים בתוכו.

בחלפי על פניו, בין עצי הזקופים, הרמים
 המרעישים בגימס, אני שואלת לאן נעלמו
 הילדים

והאם הפכו עורם חיתו יער?
 ומי הוא זה שהסתתר בין הענפים
 חופר מחלה בינות שרשים ושרכים
 אוהז לב מפפר, מקשיב
 אל היורים.

כיצד ההסתרה והגילוי באים לידי ביטוי בשיר זה? הסבר את תרומתם לבניית משמעות השיר. (9 נקודות)

ב. הסבר כיצד ההסתרה והגילוי באים ליד ביטוי בשיר "שתיקות" מאת איתמר יעוז-קסט. (6 נקודות)

זוגיות

19. ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ פֹּה / זלדה

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ פֹּה
וּמִבְּטֶדֶד הַחוּם מִגֵּן עָלִי
וּמִחֻשְׁבוֹתֵינוּ נִזְעָעוֹת
פָּתַע
כָּנָף אֶל כָּנָף.

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ עֲמֹדִי
בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים הַחוֹלְפִים
הָיוּ הַקִּירוֹת בְּנֵי־בַיִת קְשִׁישִׁים
שֶׁסָּפְרוּ מַעֲשִׂיּוֹת עֲתִיקוֹת
בְּעָרֵב
כְּאֶשֶׁר שָׁתִינוּ יָתָה.

עֲכָשׁוּ הַקִּירוֹת אֵינָם מְחֹסָה
הֵם הִסְתַּגְּרוּ בְּשִׁתְּקָנָם
וְלֹא יִשְׁגִּיחוּ בְּנֶפֶלִי
עֲכָשׁוּ הַקִּירוֹת סִיד וּמָלֵט
יְסוֹד זָר
חֶמֶר לֹא עוֹנָה כְּמוֹתָ.

כיצד באה לידי ביטוי בשיר הרגשת ההגנה והביטחון שהעניקה לדוברת מערכת היחסים שלה עם הנמען?
הסבר והדגם את דבריך. (9 נקודות)

ב. הבית השני בשיר "פגישה, חצי פגישה" מאת רחל מתחיל במילים: "אַךְ סָכַר שְׁכָחָה — בְּנִיתִי לִי מִגֵּן —".
הסבר את התרומה של דברים אלה לעיצוב החוויה של הדוברת בשיר. (6 נקודות)

אדם וזהותו

20. ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

רק על עצמי / רחל

רק על עצמי לספר ידעתי.
צר עולמי כעולם נמלה,
גם משאי עמסתי כמוה,
רב וכבד מכתפי הדלה.

גם את דרכי – כדרכה אל צמרת –
דרך מכאוב ודרך עמל,
יד ענקים זדונה ובוטחת,
יד מתבדחת שמה לאל.

כל ארחותי הלזי והדמיע
פחד טמיר מיד ענקים.
למה קראתם לי, חופי הפלא?
למה כזבתם, אורות רחוקים?

מהי המצוקה שעימה מתמודדת הדוברת בשיר זה? הסבר את התרומה של שניים מן האמצעים האומנותיים בשיר לתיאור מצוקה זו. (9 נקודות)

ב. מהי המצוקה שעימה מתמודדת הדוברת בשיר "אורן" מאת לאה גולדברג? הסבר כיצד היא מתמודדת עם מצוקה זו. (6 נקודות)

במשפחה

21. ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

נסח / בן ציון תומר

בית 1 אָבִי בָּאֶבֶן אֶת חֵייו חָקַק.

אָנִי בָּרוּחַ.

אָבִי רָהַט בֵּיתוֹ בְּצַבֵּעַ חֶם וְחוּם וּבְמוֹצָק,

אָנִי בְּצַבֵּעַ כְּפוֹר וּבְרֵהִיטִי נוֹצָה קָלִים מְרוּחַ.

בית 2 אָבִי נָשַׁם עִם אֱלֹהִיו,

אָנִי עִם עֵיט.

אָבִי צָמַח מִרְחוּבֵי

אָנִי אֶפְלוֹ לֹא מִבֵּית.

בית 3 אָבִי שָׁתַק. לְבוֹ הָלֵם.

אָנִי הוֹלֵם. לְבִי שׁוֹתֵק.

בית 4 אָבִי כָּבַר מֵת. מִקֶּדֶשׁ מֵעַט לוֹ: אֶבֶן.

אָנִי עוֹד חַי וּמִקֶּדֶשׁ בָּרוּחַ.

מָה יִשְׁרָד עַתָּה אֶסְעֶר כְּתֵבְךָ?

בְּנִי אֶת שְׁמִי לֹא יִחַקֵּק עַל לוּחַ.

מה מאפיין את היחס של הבן לאביו בשיר זה? הסבר את התרומה של שתיים מדרכי העיצוב בשיר לביטוי קשר זה.

(8 נקודות)

ב. הסבר מה מאפיין את הקשר בין הדובר לאימו בשיר "ידידי הגדול" מאת אמנון שמוש. (7 נקודות)

בהצלחה!